

*Слободан Б. НОВОКМЕТ**

Институт за српски језик САНУ
Београд

КА ПРАВОПИСНОМ РЕЧНИКУ
КОМПЈУТЕРСКИХ ТЕРМИНА И ПОЈМОВА
У ВЕЗИ СА ИНТЕРНЕТОМ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ –
ТЕОРИЈСКИ И ПРАКТИЧНИ АСПЕКТ**

Тема рада односи се на могућност прављења онлајн-речника компјутерских термина и појмова у вези са интернетом у српском језику чији би циљ био да понуди ортографска решења за писање термина из информационе технологије и појава у вези са интернетом, с обзиром на то да је убрзан прилив те лексике из енглеског језика оставио већину тих термина ван правописне кодификације. Бавићемо се конкретним предлогима у вези са концепцијом једног таквог речника, шта би све могао да обухвати, на којој грађи би се темељио и, уопште, како третирати одређене проблеме у вези са правописном адаптацијом компјутерских термина у српском језику.

Кључне речи: компјутерски термини, интернет, речник, правопис.

1. КАКО ДАНАС ИЗГЛЕДА КОМПЈУТЕРСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ?
Медијском доминацијом, али и културолошком и технолошком превлашћу, енглески језик је успео да суверено наметне своје културне обрасце у разним друштвеним областима, утичући тако неминовно и на процес лексичког позајмљивања, пре свега у областима науке, технике и информационих технологија.¹

* slobodan.novokmet@isj.sanu.ac.rs

** Рад је настао као резултат финансирања Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-9/2021-14.

¹ Ту не треба пренебрегнути ни чињеницу да је већина технолошких иновација у последњих 30 година у развоју софтвера, хардвера, мобилне телефоније,

1.1. У овом раду нећемо се бавити (не)оправданошћу употребе великог броја англицизама у овој области, која је неупитна чак и у летимичном по-гледу на текстове информатичких часописа и портала, уџбеника и научних радова који се баве информатиком, интернетом и дигиталним медијима, као и друштвеним мрежама,¹ већ тиме како се велики број термина из информационаје технологије, и с тим у вези појава у вези са интернетом, као што су друштвене мреже, али и телекомуникација и медија, може правописно укло-пити у српски ортографски систем.

1.2. Осим ретких покушаја превода (или калкирања одређених термина), као што су нпр. *миш*, *иконица*, *шасија*, *е-књића*, *штамајач*, *матична ћлоча* или *рачунар* (коју полако у употреби истискује *комјутер*), као и оних који нису нашли на одзив корисника, нпр. *вайрени зид* (енгл. firewall), *чврсти диск* (енгл. hard disk), *компакт-диск* (енгл. CD), *шампани телефон* (енгл. smartphone), *прилој / закачен докумениј* (енгл. attachment), или оних код којих је дат приближан синтагматски еквивалент, као што су *трансисторни рачунар* (енгл. laptop), *управљачки програм* (енгл. driver), велика већина термина из ове области налази се у облику адаптирања или делимично адаптирања англицизама, или чак изворно пренетих речи из енглеског језика, што може бити последица недовољног знања и стручности преводилаца или опште небриге према језику. Потпуно адаптирали су нпр. *имејл*, *веб-сајт*, *йи-си*, *онлајн*, *фајл*, *чий*, *бий*, *бајт*, *хардвер*, *софтвер*, *процесор*, *диск*, дакле има их у речницима и правопису, фонолошки облик им је карактеристичан за српски језик, морфолошки су прилагођени и улазе и у творбене процесе у српском језику, нпр. *форматирање*, *чешовање*, *скенирање*, *сурковање*, *старто-вање* и сл. (в. Филиповић 2005: 79).

1.3. Највећи проблем представљају они појмови који припадају групи неодомаћених англицизама, што подразумева писање назива компанија, програма, сајтова у извornom облику енглеским алфабетом (*Facebook*, *Twitter*, *Mac*, *Skype*, *Power Point*). Други учестао проблем тиче се неадаптирања англицизама са домаћим формантом, чиме се стварају хибридовани облици, као што су нпр.: *downloadani*, *mailove*, *updateova*, *Appleovog* итд. Слични њима су неадаптирали англицизми у комбинацији са домаћом речју или

интернета, друштвених мрежа и сл. дошла управо са енглеског говорног подручја, тј. из Сједињених Америчких Држава, чија се Сицилијумска долица (енгл. Silicone valley) у граду Палу Алту у Калифорнији данас сматра својеврсним центром развоја иновација на овом пољу.

¹ По речима Р. Бугарског, „употреба страних речи оправдана је и корисна, не само у случајевима када недостају домаће речи него и у случајевима када се за страну реч [...] не може наћи добра замена” (Бугарски 1997: 98).

адаптираним англизмом који стварају графијски и функционално хибридну синтагму, нпр.: *mailing листа*, *датр меморија*, *Flash анимација*, *web адреса*.²

Такође, проблем у употреби код самих корисника стварају и са становишта денотата синонимски, али са различитих аспекта (од графије преко правописа) неусаглашени и неуједначени облици, нпр. *електронска Јошта* / *електронско Јисмо* / *e-mail* / *имејл* / *и-мејл* / *емајл* / *email* итд., који се у пракси користе.³

2. За што правописни речник компјутерских термина? Већина тих термина остала је досада ван домена правописне кодификације, која би нормирала њихову употребу на фонолошком, морфолошком и ортографском плану, што није необично јер се интернет и информатичка технологија развијају толиком брзином да је просто немогуће смислити нове, али и прилагодити постојеће термине. Последице тога јесу да српски језик нема стандардизовану компјутерску терминологију. У питању је терминологија која у велико превазилази сферу употребе само у стручним публикацијама и научном дискурсу и постаје део свакодневног разговорног стила. Управо би један овакав речник, који би се темељио на принципима успостављеним у правописним областима и темама, био од вишеструке користи активним корисницима ових технологија (који и највише пишу о њој), јер би на неки начин предупредио, или макар смањио, преношење ових термина у српски језик у нултом степену адаптације (изворним алфабетом) и њихово мешање са домаћим творбеним елементима (хибридизација) и подстакао њихову трансформацију из неодомаћених и неадаптиралих у одомаћене и адаптиране англизаме, који би се уклопили у акценатски, морфолошки и ортографски систем српског језика.

2.1. Правописни речници су у нашој пракси углавном анексног типа, тј. представљају део правописа, али смо их од 90-их година 20. века добили неколико,⁴ додуше опште и свеобухватног типа, што значи да су се разли-

² Примери проверени у часописима и на порталима за потребе рада „Статус компјутерских термина у правописним приручницима“ (Новокмет 2012).

³ Један од учесалих правописних проблема у вези са писањем компјутерске терминологије и интернетских појмова јесте и неусаглашено писање великог слова, о чему треба погледати рад М. Јањић „Ортографски статус компјутерских неологизма“ у овом зборнику.

⁴ Нпр. *Правојис српског језика са речником* (1993) Р. Симића и др., *Правојис српског језика: приручник за школе* М. Дешића (1994), *Речник језичких недоумица* И. Клајна (1981), *Како се пише, правојисни речник српскохрватској књижевној језику са стручном терминологијом* К. Љубенковића (1985), *Правојисни речник српског језика: са правојисно-GRAMATИЧКИМ саветником* М. Шипке (2010), *Српски правоматички речник* Д. Шипке (2016).

ковали по концепцији и броју одредница, али да су покривали већи број примера из различитих области. Досада нисмо имали правописне речнике посвећене једном типу лексике или једној тематској области.

3. Шта све подразумевамо под компјутерским терминима и појмовима у вези са интернетом? Када кажемо компјутерска терминологија, та синтагма, заправо, окупља доста широк спектар појмова и термина које није лако обухватити једним, па чак ни вишечланим називом. Отуда је и назив рада допуњен синтагмом „појмова у вези са интернетом“. У обзир узимамо читав низ појмова који имају везе са: компјутерским хардвером и софтвером, и који се може подвести и под синтагму информационе технологије; радом и функционисањем различитих програма и апликација; новим мобилним и телекомуникационим технологијама (уређаји, рад уређаја, процеси и сл.), различitim поступцима, командама, задацима и захтевима којима се манипулише што програмима, апликацијама што уређајима и сл., а у ширем смислу ту можемо да убројимо називе компанија, програма, сајтова (*Макрософти*, *Фејсбук*, *Ейл*, *Јутјуб*, *Зум*), називе различитих компоненти и појмова везаних за рад уређаја (*дискеј*, *хард-диск*, *шасија*), називе процеса у вези са радом оперативних система, интернетом, комуникацијом и добијањем различитих садржаја преко интернета (*вајфай*, *айдеј*, *даунлоад*, *ашамен*, *шервай*, *онлајн*, *имејл*, *сиримин*, *бинковање*, *вебинар*, *Андроид*), команда (енглер, *шифт*, *бекслејс*), али и појмовима у вези са занимањима која настају или се развијају под утицајем интернета и друштвених мрежа (као што су дигитални маркетинг, копирајтинг и сл.) итд.

4. КАКВИ ПРАВОПИСНИ ПРОБЛЕМИ СЕ НАМЕЋУ ГОВОРНИЦИМА И КАКО РЕШИТИ ТЕ ПРОБЛЕМЕ? Неке од типичних правописних проблема са којима се сучељавају говорници српског језика и корисници нових технологија, углавном због ћеуједначених и несистематизованих правописних правила, навешћемо према питањима/недоумицама које као сарадници Института за српски језик САНУ често добијамо путем електронске поште:

- Да ли се пише имејл или може и мејл?
- QR-код, QR код, кју-ар код, кјуар код или кјуар-код? Како је правилно писати?
- Вајбер или Вибер?
- Kako je pravilno prevedeno i transkribovano napisati Google Classroom: Gugl učionica ili gugl učionica ili gugl-učionica, odnosno Gugl-učionica?
- Облик И-мејл (и-мејл) није добар. Правилно је само имејл. Волео бих да прочитам образложење за ту солуцију.

- Mesendžer или mesindžer?
- Kako pravilno transkribovati WhatsApp?
- Fejsbuk или Фејсбуک?

4.1. Као што можемо да видимо на овом малом узорку, проблеми у вези са писањем информатичке и интернетске терминологије тичу се оних недоумица које су обично и најизраженије у правописним саветницима/приручницима, дакле у питању су правилна транскрипција речи, гласовне промене и односи гласова, спојено и одвојено писање речи (полусложеничко писање), а овим проблемима можемо придржити и писање скраћеница и писање великог слова. У *Правојису српскога језика* имамо тек неколико правила која се тичу писања компјутерских термина, међутим, та правила можемо да применимо и на друге термине који у *Правојису* нису наведени.

4.2. Правила о писању великог слова из *Правојиса* (тачка 63.) могу се применити и на називе компанија, програма и сајтова, док се тачка 71. о писању назива врсте робе, артикала, односно серијских производа, може применити на примере као што су: *иншерней*,⁵ *блуџуӣ*, *таблетӣ*, *браузер*, *блуреј*, *ајфон*, *ајпег* и сл.

4.3. Термине који садрже елементе са статусом непроменљивих форматната страног порекла као што су *веб* и *онлајн* можемо третирати као полусложеничке, с обзиром на то да ови форманти, још увек, имају статус несамосталних речи које ближе одређују друге речи, нпр. *веб-дизајн*, *веб-апликација*, *веб-сервер*, *веб-семинар*, *веб-продавница*, *онлајн-настала*, *онлајн-корисник*, *онлајн-мајазин*, док су неки од примера, као што су *веб-сајӣ*, *имејл-адреса*, *комјакӣ-диск*, *хард-диск*, *онлајн-семинар* и сл. већ наведени у *Правојису*.

4.4. С обзиром на то да термине из ове области карактерише велики број скраћеничких назива, на њих се могу применити правила о писању верзалних (акронимских) скраћеница (т. 181. Правописа), као што су нпр. ЦД (*це-ге*), ЦД-Ром (*це-ге-ром*), ДВД (*гу-ви-ги* и *ге-ве-ге*), ПЦ (*и-си*⁶ или *йиси*). Тај статус би могле да добију и следеће скраћенице УСБ (*у-ес-бе*), МПЗ (*ем-и-е-ири*), ПДФ (*и-е-ге-еф*) и сл.

4.5. Одређене недоумице, као што је она о начину писања синтагме са скраћеничком речју *QR-код* можемо решити применом појединачних правила

⁵ У *Правојису српскога језика* (т. 63. б) стоји напомена да *иншерней* треба писати малим почетним словом. Именница је попримила статус заједничке именице, као назив медија типа: радио, телевизија итд.

⁶ Одредница је у овом облику забележена и у 20. тому Речника САНУ: *пи-си*, -ија м (према енгл. PC, Personal Computer) *лични, ѡерсонални комјуӣер* (Мајкрософт Рачунарски речник, СЕТ, Београд (Светлост, Чачак) 2003, 548).

из *Правојиса*, као што је нпр. аналогија према *алфа зрацима* (а-зрак), те би онда препоручили облике *QR-код* или *кјуар (кју-ар) код*.

4.6. Један број недоумица захтевао би консултовање више стручњака за правопис, док би за друге послужили појединачни текстови/савети који се могу наћи у језичким приручницима/саветницима. На пример, у случају недоумице *Фејзбук/Фејсбуку* могао би да нам послужи текст са сајта *Језикофил (jezikofil.rs)* о томе како би инсистирање на неустањеном облику *Фејзбук*, у коме би се вршило једначење по звучности, довело до асиметрије у систему према скраћеном колоквијалном облику *Фејс* (енгл. face).⁷ Код одређених случајева, као што је недоумица у вези са називом апликације *Вајбер/Вибер* (енгл. Viber) неусаглашености се налазе и код самих стручњака за језик (једни тврде да је у питању белоруска апликација која се код Белоруса изговара *Вибер*, док је *Вајбер* енглески превод, да у српском језику говоримо вибрарати, а не вајбрарати и сл., док други тврде да је у питању комерцијални назив који није везан за традиционалну реч која има корен у неком језику, већ је измишљена),⁸ те у том случају можемо размислити и о увођењу дублетних решења.

4.7. У овом контексту важно је напоменути да би овакав речник имао пре саветодавну и упућивачку, него обавезујућу и прескриптивну улогу, и основна функција била би му да се, кад год је могуће позове на референтне изворе и литературу.

5. КАКО БИ РЕЧНИК ТРЕБАЛО ДА ИЗГЛЕДА? То би требало да буде по типу, дакле, правописни речник, који представља „селективни тип речника који показује како исправно треба писати лексеме код којих су могућности за погрешно писање веће“ (Илић 2018: 261).⁹ Његова општа микроструктура

⁷ Цео прилог гласи: „Често се полемише зашто не поштујемо нормативно, али и системско начело стандардног српског језика које препоручује вршење гласовне алтернације једначење сугласника по звучности која захтева да се у комбинацији звучног и беззвучног сугласника (или обратно) први глас прилагођава другоме по звучности. Више је разлога за то. Један од њих је тај да се већ устало погрешан облик Фејсбуку. Тако нам се ћирилички и сама фирма под истим називом представља. Овај облик није погрешан из разлога што, да је промена извршена, дошло би до асиметрије пуног и скраћеног облика – Фејзбук : Фејс (према енг. face), а познато је да систем тежи симетричности и уједначености. Такође, будући да је у питању сложеница, додуше позајмљена, те се у српском речи од којих је састављена не осећају као засебне, потреба за очувањем непромењених саставница остаје као нешто што је пожељно“ (Језикофил, 31. 3. 2017).

⁸ Цео чланак прочитајте на линку <https://www.blic.rs/slobodno-vreme/vesti/strucnjaci-za-blic-otkrivaju-da-li-se-kaze-viber-ili-vajber/epl8nyl> (приступљено 19. 10. 2021).

⁹ Ови речници, пре свега, доносе информацију о томе да ли се нека реч пише великим или малим словом; састављено, растављено и са цртицом; да ли се и како

требало би да прати ону која је успостављена у референтним правописним (и граматичким) речницима/саветницима тог типа као што су *Правојисни речник српској језику*¹⁰ М. Шипке (2010) или *Речник језичких недоумца* И. Клајна (13 издања, прво 1981), што значи да треба да буде уазбушен по, пре свега, исправно написаним одредницама.¹¹

5.1. Међутим, због великог броја недоумица, понекад чак и неколико у вези са писањем једног термина, речнички чланак, осим леме, тамо где је то неопходно, треба да садржи и одређене типове додатних података, маркера и квалификатора, у зависности од типа недоумице. То подразумева и евентуално навођење погрешних облика (и њихово маркирање као погрешних или макар непрепоручљивих),¹² поготово тамо где су се у пракси усталили, али и навођење извornog облика на енглеском језику. Навођењем погрешних облика овај речник добио би саветодавни карактер.

Погледајмо како би то изгледало на примеру одреднице *имејл* и *лайћай*:

имејл (енгл. e-mail), мејл (разг.) и e-mail (дозвољено у адресама, посетницама, мн. имејлови, мејлови, извор *Правојис српској језику*); превод¹³: електронско писмо или електронска пошта; погрешно/неправилно: и-мејл, емаил, e-мејл, e-маил, емајл, email, mail и сл.; нестандардно: е-писмо, е-пошта.

пишу поједини гласови [...] како се бележе скраћенице; и најзад, како се пишу речи и имена страног порекла (Илић 2018: 261).

¹⁰ Иако он, по тумачењу аутора у *Предговору*, осим правописног представља „добрим делом и ортоепски, па и граматички речник, али и језички саветник“ (Шипка 2010: 9). Осим правописних, ту се могу наћи и примене фонетских, фонолошких и морфолошких правила, али и преношење одговарајућих савета из актуелних језичких саветника наших угледних лингвиста.

¹¹ И у једном од првих правописних регистара које је дао А. Белић у *Правојису српскохрватској књижевној језику* (1923) на првом месту се наводи најправилнији облик речи, а на другом онај који је мање правilan или мање распрострањен (Илић 2018: 264). Као једна од солуција намеће се и давање погрешних облика као одредница, па упућивање на исправан облик (како је то рађено у *Правојисном речнику* М. Шипке), али треба размислiti колико би такав начин био сврсисходан.

¹² У *Правојисном речнику српској језику* М. Шипке (2010) упозорења на могуће грешке, које се најчешће јављају у пракси, уводе се у загради маркером „не“, ипр. прецима (не предцима, претцима).

¹³ О преводу одређених одредница може се размишљати као о виду популаризације и актуализације термина на српском језику, поготово тамо где постоје сасвим одговарајући еквиваленти, као ипр. код одреднице *парола* (*лозинка*). С друге стране, преводи би имали и едукативну функцију, односно показивали од којих је речи настао неки термин који има извornо скраћеничко порекло.

Одредница би се разликовала од оне која се наводи у *Правојисном речнику српској језика* М. Шипке, где се бележе и граматички подаци (генитив јединине и род именице, као и њена множина), док би у овом случају фокус првенствено био на њеном правилном писању (онако како прописује *Правојис српској језика*), где би сви нормирани облици имали статус леме, графички издвојен, са посебним освртом на неправилне и нестандардне облике (у овом случају поготово због њиховог учсталог мешања). Уопште, структура дела који следи леми зависила би од природе правописне проблематике која се јавља у вези са одредницом. Сличан принцип може се применити и за одредницу *лайтбод*:

лантон (енгл. laptop computer); превод: *преносни рачунар/комјутер,* *преносиви рачунар/комјутер;* погрешно/неправилно: *лайтбод, лейтбод,* *лейтбод* и сл.

5.2. Навођење погрешних облика може се применити и код других недоумица, али и комбиновати типове огрешења, нпр. у оквиру одреднице *ајфон* као погрешни могу се навести облици *ај-фон* (неоправдано полусложничко писање) и *Ајфон* (неоправдано писање великог слова), у оквиру одреднице *онлајн* – погрешно *он-лајн, онлине, он лајн* и сл.; квалификатор *разј.* имао би функционално-стилски карактер, показивао би одступања од стандардних облика и могао би да се примени код одредница као што су *веб-сајт* (разг. *сајт*), интернет (разг. *нет*, *мрежа, веб*), *Фејсбук* (разг. *Фејс*), *гаунлоудовайти* (разг. *скидајти*), *Мекинтош* (разг. *Мек*) и сл. Преводни еквиваленти се могу наводити тамо где су се у пракси показали као могуће замене, нпр. *ајачменӣ* (превод: *ирило / закачен докуменӣ*), *јузернејм* (превод: *корисничко име*) и *јузер* (превод: *корисник*), *ласворд* (превод: *лозинка*), *е-банкинӣ/е-бенкинӣ* (превод: *електронско банкарство или е-банкарство*) и сл. Код одређених одредница могуће је навести и уобичајене колокације, помоћу којих би се одредница контекстуализовала у домену практичне употребе, нпр. *вајрлес* (~конекција, ~интернет, ~модем) или *блутийӣ* (~слушалице, ~микрофон, ~бузице) и сл.

5.3. Одређене одреднице, као што је назив апликације за видео-састанке и разговоре Зум, могу послужити и за опште нормативне препоруке, нпр. препоручује се *сасианак* на Зуму уместо Зум *сасианак* што би био буквала превод енгл. синтагме *Zoom meeting*, чија структура, слично облицима *Саваџенӣар, Дунав сӣаница* и сл., иако рашиrena, ипак не одговара типу атрибутивне конструкције у српском језику где шире појам долази испред ужег.

6. ШТА БИ ТРЕБАЛО ДА БУДУ ИЗВОРИ ЗА ГРАЂУ РЕЧНИКА? Извори за грађу овог правописног речника треба да буду разноврсни, од оних референтних – лек-

сикографских, преко приручника, језичких саветника, средњошколских и факултетских уџбеника, до оних нереферентних, али који могу садржати примере погрешне и несистематизоване употребе различитих термина, као што су портали, сајтови, блогови, компјутерски часописи (и други штампани публицистички извори), објаве на друштвеним мрежама и сл.

6.1. Од лексикографских дела најзначајнији су нам речници нових речи и речници англизама. Треће, електронско издање речника новијих англизама *Du you speak anglosrpski?* садржи 950 одредница са правописом, изговором и граматиком, српским еквивалентом или чак степеном интегрисаности у српски језик. У овом речнику можемо да нађемо одреднице које се могу искористити за речник и које решавају недоумице у вези са:

а) транскрипционим правилима и прилагођавањем англизама српском језику, као што су нпр. *браузер* (погрешно *броузер*), *даунлоуд* (погрешно *даунлоаг*), *курзор* (погрешно *курзор*), *картици/кертици* (погрешно *кейтици*);

б) преводним еквивалентима позајмљеница, као што су *електронско ћаскање за чай/чай*, *ћреносиви комијућер* за *лайтбай* и сл.;

в) правилима писања полусложеница, као што је нпр. *шексий-едишор* (а не *шексий едитор* или *шекси-едитор*) и *шексий-процесор*, *веб-сајт* (а не *веб сајт* или *вебсајт*);

али и многим другим примерима као што су: *ајдејт*, *ајрејд*, *ајликација*, *ајачмент*, *аутишт*, *бекай*, *вишт*, *дисилеј*, *драјв*, *едитор*, *хакер*, *хард-диск*, *имејл*, *интиффејс*, *конвертоваши*, *конзола*, *линк*, *ноутбук*, *онлајн*, *йлејер*, *йлејсишејн*, *йриншер*, *провайдер*, *сајт*, *скроловаши*, *смартчекер* и сл.

Грађа из овог речника може се допунити примерима из Српској речнику новијих аплицизама (Прћић и др. 2021) који садржи 4.500 одредница, као што су: *алерий*, *анфрендоваши*, *анфоловаши*, *анлајковаши*, *ај*, *ајлоудоваши*, *бан*, *бекай*, *бинџ*, *блушт*, *бој*, *којијејс*, *чейтрум*, *чиј-јујуні*, *гајлай*, *дарт-веб*, *дебајоваши*, *десктој-комијућер*, *дигифејк* и сл.¹⁴

У Предговору овом речнику налазимо и једну од општих правописних напомена:

„Сагласно општим одредбама изнетим у *Poglavlju 10 Pravopisa srpskoga jezika* (Pešikan, Jerković i Pižurica 2019), за све одредnice доследно се применује транскрипција на цириличко или латиничко писмо, искључујући time могућност преузimanja izvornog engleskog pravopisnog oblika u srpski jezik, poput download, kao i hibridnog, englesko-srpskog, писања, poput cooliranje” (Прћић и др. 2021: 18).

¹⁴ *Дий-веб*, *дисконекшноваши*, *дислајк*, *манк-мејл*, *емоши*, *е-щој*, *флеш-картица*, *фоловаши*, *форвардоваш*, *јејмер*, *инф*, *ми-ши-ес*, *хенгсфри*, *хосишн*, *хоумијеј*, *инфокс*, *инквеши*, *инфлуенсер*, *ај-ши-агреса*, *јузернејм*, *кликеј*, *коиншн*, *коинрајшер*, *краудкорсн*, *кројоваш*...

Друга важна напомена из *Предговора* овом речнику, које бисмо се могли држати и у нашем правопису, гласи овако:

„U transkripciji anglicizama u Rečniku je primenjen sledeći sadržinsko-formalni princip: reč koja predstavlja jednu sadržinsku celinu, jer izražava jedinstveno i celovito značenje te imenuje jedinstvenu i celovitu kategoriju u vanjezičkoj stvarnosti, piše se kao jedna formalna (slovna) celina – neprekinuta ili sa sastavnicama spojenim criticom, isključujući mogućnost odvojenog pisanja sastavnica u jednoj jedinstvenoj i celovitoj reči” (Прћинђ и др. 2021: 18).

6.2. Речник нових речи који се израђује на Одсеку за Стандардни језик Института за српски језик САНУ од 2019. године, под руководством Ђ. Оташевића, који ће се објављивати у једној свесци годишње са уазбученим одредницама и који је намењен широком кругу корисника, такође може послужити као вредан извор грађе. У досада сакупљеној грађи за овај речник налазимо примере и за наш речник, као што су: *ајнег, ајфорн, бинџовање, бинџер, бишкоин, влој, влојер, Јулаши, Инстајрам, инстајрамер, инфлуенсер, исироловаши, шаскрин, лајк, лајковање, Скај, скајбовање, хешшай, фошт-шой, Јоролин* и сл. Само гнездо одредница које се изводе од назива за сајт за дељење видео-снимака *Јујуб* (као што су *јујубер, јујуберка, јујуберски* и сл.) може нам послужити као путоказ не само о транскрипцији ове речи у српском језику већ и о писању великог и малог слова (назив сајта пише се великим словом, изведенице малим словом). Ево како, на пример, гласи транскрипциона напомена из овог речника која стоји уз одредницу *Јујуб*:

„У зависности од изговора јављају се две варијанте: у британском енглеском овај назив се изговара као **Јутјуб**, а у америчкој варијанти енглеског језика изговор је **Јутуб**. С обзиром на то да је у оваквим случајевима у српском језику практика окретање британском изговору, предност треба дати британском изговору (Јутјуб). Уобичајенији је изговор са силазним акцентом на унутрашњем слогу (Јутјуб), иако није у складу с акценатском нормом српског језика.”

6.3. Нови томови *Речника САНУ* прате развој модерне технологије и медија који се темеље на њима, па је тако у 21. том унета одредница *подкаст*. Осим правописног облика који потврђује значајну улогу *Речника САНУ* у процесу нормирања и стандардизације српског језика (у коме видимо да се не врши једначење по звучности, дакле не *йтакас*) налазимо и дефиницију:

подкаст м информ. (скраћ. од енгл. iPod и broadcast) низ мултимедијалних аудио и/или видео снимака који се дистрибуишу на интернет и/или путем претплате, а који се јошком корисише уз јомоћ било кој уређаја за рејродукцију звука и/или слике; један од шакавих снимака.

Такође, за даљи рад на Речнику САНУ експертирају се нови и актуелни извори, као што је нпр. уџбеник *Примена рачунара у електротехнички* (за 2. разред електротехничке школе) аутора М. Филиповић, С. Половине и Ј. Милошевића, који треба да осавремене грађу за израду речника новим примерима из поменутих области којима се бавимо.

6.4. Појединачни научни радови који се баве посебним темама које улазе у домен компјутерске и интернетске терминологије, као што је нпр. рад Милоша Јоцића *Српски и српско-енглески јојмови из културе, љогике, шеорије и индустрије видео-шпара* (објављен у 4. броју неолошког часописа *Новоречје*), такође могу бити вредан извор грађе за речник. Ту налазимо примере као што су: *мултимедијалнијер, синхронизација, девелопмент, емулација, креокомпјутер, баловани, бајт, ћелич, аутосејв, ћејмлед, авашар, шоренай* и сл. Други је нпр. *Мали речник Google и Microsoft шемина из области информационих технологија* Ивана Стаменковића (2014) где се подсећамо на још увек неадаптиране термине као што су: *анитималвер, бекай, букмарк, бафер, кеш, крой, десктоп, хосит, ресет, скринсејвер, шемилейт* или, на пример, рад С. Новокмета *Форманиши сирраној њорекла веб и сајбер у српском језику* (2014).¹⁵

6.5. У обзир треба узети и речнике као што су *Мајкрософтов рачунарски речник* (2003), *Велики речник српских речи и израза* (2007) Ивана Клајна и Милана Шипке, *Речник језичких неноумица* И. Клајна (последње издање из 2016. године) и посебно *Правојисни речник српског језика* М. Шипке из 2010. године.

7. У каквој форми речник треба да постоји? Различити фактори намењују потребу да речник оваквог типа постоји у електронској форми, пре свега због лакше доступности, али и могућности чешћег и лакшег ажурирања, с обзиром на то да се поље компјутерске и интернетске технологије стално мења и развија. Његова адреса може бити нека од постојећих платформи, као што је сајт Института за српски језик САНУ, а форма у облику електронске базе претраживе по одредницама, каква је нпр. правописни речник *Како се пише* (доступан на адреси <https://kakosepise.com/>) или у облику уазбучене базе каква је *Речник јојмова из историје енглеске књиге* на адреси <http://www.isj.sanu.ac.rs/technik-poymova/>, а требало би да буде намењен широком кругу корисника различитих нивоа писмености и језичке културе. У облику електронског речника одреднице би се лакше проналазиле чак и у погрешним варијантама, а речник би био доступан без обзира на околности коришћења.

¹⁵ Још неки од радова који се могу консултовати јесу: *Неологизми у српској комјутерској шеминологији* Г. Јанца (2003), *Изговор и писање рачунарских аплицијама у српском језику* С. Филиповић (2005), *О аплицијама из сфере информатике и могућностима њихове адаптације* М. Стојановић и Н. Миланов (2012) и сл.

8. Уместо закључка. Бројност термина који се тичу информационе технологије и интернета и њихов, чини се, континуиран прилив не само у српски већ и све светске језике, оправдава потребу стварања тематски и садржински јединственог и специјализованог правописног речника који би решио, или макар покушао да реши, већину недоумица које су карактеристичне за ову тематску групу. Тада би уз темељну експертизу грађе, примену постојећих правописних начела и правила, сарадњу стручних лексикографа и лингвиста са информатичарима, био у драглено време изводљив.

ЛИТЕРАТУРА

- Бугарски 1997: Р. Бугарски, *Језик у контексту*, Београд: 20. век, Чигоја штампа.
- Илић 2018: В. Илић, „Правописни и граматички речници”, у: М. Тешић, Р. Драгићевић, Н. Ивановић (ур.), *Српска лексикографија од Вука до данас – календар изложбе*, Београд: Српска академија наука и уметности, 259–275.
- Јоцић 2021: М. Јоцић, „Српски и српско-енглески појмови из културе, поетике, теорије и индустрије видео-игара”, *Новоречеје*, бр. 4, Београд, 50–74.
- Новокмет 2012: С. Новокмет, „Однос правописних приручника према терминима из информационе технологије”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 41/1, Београд: Међународни славистички центар, 445–455.
- Новокмет 2014: С. Новокмет, „Форманти страног порекла веб и сајбер у српском језику”, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 43/1, Београд: Међународни славистички центар, 163–175.
- Правопис 2010: М. Пешикан, Ј. Јерковић, М. Пижурица, *Правојис српскога језика, изменјено и допуњено издање* [редакција изменјеног и допуњеног издања: Мато Пижурица (главни редактор), Милорад Дешић, Бранислав Остојић, Живојин Станојчић], Нови Сад: Матица српска.
- Прћић и др. 2001: Т. Прћић, В. Вашић, Г. Nejgebauer, *Du you speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*, Novi Sad: Zmaj.
- Прћић и др. 2021: Т. Прћић, Ј. Dražić, М. Milić i dr., *Srpski rečnik novijih anglicizama* (prvo, elektronsko, izdanje), Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Стаменковић 2014: И. Стаменковић, „Мали речник Google и Microsoft термина из области информационих технологија”, у: З. Бировљевић (ур.), *Зборник радова Нова научна едукативна мисао 2*, Београд: Номотехнички центар, 232–249.
- Филиповић 2005: С. Филиповић, *Изговор и писање рачунарских адицијизама у српском језику*, Београд: Задужбина Андрејевић.
- Шипка 2010: М. Шипка, *Правојисни речник српскога језика, са правојисно-GRAMATИЧКИМ САВЕЙНИКОМ*, Нови Сад: Прометеј.

Slobodan B. Novakmet

TOWARDS ORTOGRAPHY DICTIONARY OF COMPUTER
AND INTERNET TERMS IN THE SERBIAN LANGUAGE –
THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECT

S u m m a r y

The subject of this paper is the possibility of creating an online dictionary of computer terms and concepts related to the Internet in the Serbian language. The dictionary would offer various orthographic solutions for writing a large number of terms in information technology, and terms related to the Internet, considering that the accelerated influx of that lexicon from the English language left many of those terms out of the orthographic codification. We will deal with specific proposals regarding the concept of such orthographic dictionary, specifically what it could include, what material it would be based on and, in general, how to treat certain problems related to the spelling adaptation of computer topics in the Serbian language.

Key words: computer terms, internet, dictionary, spelling.